
O PRIJEVODNOM JEZIKU *MALOGA PRINCA* NA KAJKAVSKOM

Đuro Blažeka, Zagreb

Velika mi je čast i zadovoljstvo reći nešto o prijevodu Malog princa na kajkavski koji smo napravili kolega Akoš Anton Dončec i ja. Inicijator je bio naš dragi kolega Anton o kojem moram reći nešto vrlo nesvakidašnje. Pred sobom imamo osobu koja je čista ljubav prema nestandardnim slavenskim govorima ovog našeg sjeverozapadnog „regiona“, a to znači prema međimurskima i prekmurskima. To je ljubav kakvu opisuje Sveti Pavao: „*Ljubav* je velikodušna, dobrotiva je *ljubav*, ne zavidi, *ljubav* se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne *traži* svoje.“

Ne prođe dan, a da me ne pita neko zanimljivo lingvističko pitanje i često me je naveo da tražim odgovore na pitanja koja mi uopće ne bi pala na pamet. Priznajem, trebalo mi je neko vrijeme da shvatim da su ta neposredna obraćanja u dugim e-mailovima zbog čiste ljubavi prema jeziku, a ne zbog materijalnog interesa i iskorištavanja moje dobrohotnosti. U početku sam mu odgovarao svakih par dana, a kad sam shvatio da pred sobom imam osobu kakvu sam opisao, odgovarao sam i u trenucima najveće zauzetosti. Da ne duljim o kolegi Antonu, kad bi bilo više takvih ljudi, svijet bi bio bolji.

Kajkavština na koju smo prevodili međimurska je kajkavština, tj. njezin koine jer je Međimurje veliki prostor, čak s tri poddijalekta: donji, srednji i gornji. Kriteriji njihove podjele su kontinuantne jata, poluglasa, prednjeg i stražnjeg nazala:

* Iz govora prof. dr. sc. Đure Blažeka na predavljanju *Malog Kraljeviča* s Tribine u Društvu hrvatskih književnika, 22. svibnja 2019.

Po refleksu jata i poluglasa u naglašenoj poziciji te refleksu slogotvornoga /j/ i stražnjega nazalnoga vokala ɔ međimurski dijalekt dijeli se u 3 poddijalekta: 1. donji (istočni) poddijalekt (ě = ə /j = ɔ m'ɛsec – d'ɛska v'ɔk – r'ɔka), 2. srednji poddijalekt (ě = ə /j ≠ ɔ m'ɛsec – d'ɛska v'uk – r'ɔka), 3. gornji (zapadni) poddijalekt (ě ≠ ə /j ≠ ɔ m'ɛsec – d'ɛska v'uk – r'ɔka).

Naglasak je u prijevodu, posebice u leksiku, ipak na gornjomeđimursku kajkavštinu jer je ona relativno bliska prekomurskom dijalektu slovenskog jeziku koji je blizak kolegi Antonu.

Zato je tu puno riječi koje prosječan donjo- i srednjo-Međimurec ne bi nikako smatrao svojim. Međimurje, iako površinom neveliko, nevjerojatno je sjecište velikog broj važnih jezičnih izoglosa, i fonoloških, i morfoloških, a posebice leksičkih. Sada pišem već četvrti znanstveni rječnik tog područja, a svaki je različit u svakom pogledu.

Evo nekih riječi u rečenicama koje donjo- i srednjo-Međimurci ne bi smatrali svojim:

sliša / poslušša; *lehko* / lefko; *zvedel* / saznal; *dol* / doli; *sodišče* / sod; *potlam* / potli; *poduhnul* / pridehnul.

Koine je i morfološki. U stvarnosti, u deklinaciji dosta je fakultativnih nastavaka. Mi smo se uvijek, u svakom padežu, odlučili za jedan nastavak koji nam se činio da će biti najbliži prosječnom čitatelju: npr. za L mn. imenica svih rodova nastavak *-aj*, za I mn. im. E-deklinacije nastavak *-ami*, a za D mn. im. E-deklinacije nastavak *-am*, za G mn. im. A-deklinacije muškog roda nastavak *-of*, za L jd. imenica srednjeg roda odlučio sam se za arhaični nastavak *-i* koji potječe od jata: *v seli, na koleni*.

Razmišljao sam i o tome treba li pisati obezvučene suglasnike na kraju riječi, no ocijenio sam da će čitatelju ipak biti prozirnije pisanje izvornih suglasnika, iako bi za zvučnu percepciju bilo puno bolje pisati onako kako se izgovara.

U gornjem poddijalektu međimurskog dijalekta nema suglasnika /lj/ u suglasničkom inventaru pa ga nema ni u našem prijevodu.

Veliko je pitanje bilo hoćemo li prevesti naslov kao *kraljevič* ili *princ*. U mjesnim govorima nisam našao potvrdu za tu realiju jer Međimurci i nemaju prevelikih iskustva s tom titulom, a posebice ne u novijoj povijesti. No, u svakom slučaju, *kraljevič* je sasvim sigurno bolje rješenje jer se sjećam da mi je mama uvijek propovijedala priču *Kraljevič i prosjak*, a imenica *princ* joj sigurno nije bila bliska.

Upotrijebili smo različite arhaične jezične oblike, no vodilo se računa da se ne pretjera jer bi djelo inače bilo prehermetično za čitanje.

Zehajuče je rekla ona koja je vezda kredna bila. Ovdje je to prilog koji je

nastao supstantivizacijom pridjeva srednjeg roda, a vrlo je osobita promjena *v* u *h* u intervokalnoj poziciji.

Gospon, kaj mi svetujete? Oblik bez samoglasnika koriste samo najstariji stanovnici Međimurja. Mlađi bi rekli ‘*savjetujete*’.

Tu je i arhaičan glagol *krmiti*: “hraniti stoku sijenom”.

Malo će koji suvremeni čitatelj prepoznati sve nijanse pridjeva *kreden* – to je onaj koji je uredan u svakom smislu: vizualnom, moralnom i društvenom.

Dosta sam riječi skovao:

*Ali kaj znači **preminući**?* – *pita Kralevič koji gda kaj pita v svojem živlenjo, to nigdar ne bo zapustil.* - *To znači da začas živi, potlam se pogubi.* – “smrtan”

*Samo ovak bomo meli čast pred ljudmi ak razumno **zapovedavamo**.* – zanimljiv iterativ glagola *zapovedati*

*Tožen je bil zbog zgublenoga **zahajanoga** sunca.* – zanimljiv pridjev trpni i njegova adjektivizacija.

*I **velikost** se je svetila z njegovoga lica.* *Veliki* u međimurskoj kajkavštini ima i značenja ‘uzvišen; ohol’.

*Zbog toga da bi videl jen den sunce **zahajti** jezero četrsto četrdesetpot.* Tu smo upotrijebili, u govorima neuobičajen, nekontrahirani oblik.

Grozna je moja služba. Tu sam razmišljao o ‘strašna’ jer bi to bilo narodski-je, no u kajkavskom ‘strašen’ vrlo često ima i pozitivna značenja pa je *grozna* bio prozirniji leksem.

Netko tko ne poznaje kajkavskog narječja, zamjerit će nam ženski rod imenice *planeta*, no to nema veze sa srpskim – ženski rod te imenice za kajkavštinu jedini je primjeren.

Kad smo poštovani gospodin Sidori ja uvježbavali čitanje odabranih tekstova za naše predstavljanje, shvatio sam da je možda trebalo stavljati mjesta naglaska, ako ne na sve, onda barem na odabrane riječi. Vidim kako mnogi oni koji se nastoje služiti kajkavštinom prebacuju naglaske prema kraju riječi, no to nekada ide, a nekada ne. U *Gruntovčanima*, koje sam gledao već desetak puta, često su ti naglasci umjetno prebačeni prema kraju, kao da to uvijek ide. Slično se događa kad ljudi koji nastoje pravilno govoriti standardni jezik sve prebacuju na početak riječi (tzv. *hungarizacija*).

U bilješke sam stavio izbor riječi koje će biti nepoznatije većem broju čitatelja. Riječi su u obliku iz teksta, a u zagradi je temeljna odrednica vrste riječi koja je napisana u eitetskom obliku.

O prevoditeljskim postupcima mogao bih beskonačno dugo. Svaka je rečenica pomno promišljena i kod svake sam vagao koji ću postupak primijeniti, koji gramatički oblik uzeti i koji će leksem stilski odgovarati. Kad imate takav bogati

izvor kao što je govorna kajkavština naših mjesnih govora, to je uživanje, a ne muka.

Prije nego završim, reći ću samo malo o tome da *Mali princ* nije roman za djecu. Ja sam ga tek sad počeo razumijevati, s navršenom 50. godinom. To je evanđelje 20. stoljeća koje tek trebamo početi razumijevati, a u filmskoj industriji paralela mu je *2001: Odiseja u svemiru* (Stanley Kubrick) – prema većini kritičara najveći film svih vremena, premijerno prikazan 1968. *Mali princ* je zapravo nastavak tog filma, samo nastao 25 godina ranije (vrijeme je ionako relativna kategorija). Da podsjetim kako završava Kubrickov film – *Bowman*, glavni lik, u malom planetu kao dijete pred porođaj vraća se na Zemlju s Jupitera gdje je obavio misiju, a sve to prati Štrausova *Tako je govorio Zaratustra* – najveličanstvenija skladba koju je ljudski rod ikad čuo. Sve to nije teško povezati s Isusovim prvim dolaskom na zemlju i betlehemske zvijezde koja je to najavila perzijskim mudracima. Prema teoriji popularnoj u doba renesanse, betlehemska zvijezda nastala je kao konjukcija nebeskih tijela. To se događa, kada se staze gibanja dva ili više planeta poklope gledano sa Zemlje pa to izgleda kao jedna sjajna zvijezda. Otprilike u vrijeme Isusova rođenja dogodilo se nekoliko konjukcija između *Jupitera* i *Saturna*, između Jupitera, Saturna i Marsa i između Jupitera i *Venere*. Tko bude imao volje, neka prouči te poveznice između tih triju najvećih emanacija ljudskog (i Božjeg) duha i koje nam na veličanstveni način objašnjavaju samu srž ljudske drame na ovom svijetu, ali i Božje pomoći koja dolazi doslovce s neba. *Mali princ* i spomenuti film gotovo su sigurno anticipacija Kristova drugog dolaska na Zemlju.

Ponosan sam što smo preveli *Malog princa* na govornu kajkavštinu. Reći ću nešto što će možda koga i sablazniti, no ona književna kajkavština iz naše prošlosti nije imala šanse postati književnim jezikom svih Hrvata, i to čak ni kajkavaca, jer kajkavština s velikim udjelom latinske sintakse nije bila pogodna za širu uporabu, a posebice ne govornu. Ova kajkavština, kao što su mi rekli mnogi čitatelji, tečna je i vrlo čitljiva.

Bogat je izvor suvremenih kajkavskih mjesnih govora i šteta je da oni ostanu u povijesnim bespućima i da se ne revitaliziraju.

Vjerujem da će ovaj prijevod biti poticaj za prevođenje na suvremenu kajkavštinu i nekih drugih temeljnih djela svjetske književnosti.

Zagreb, 22. svibnja 2019.